

BYLO to jednoho zvlášť tichého večera, který podmiňuje provtělování jevů a duchů, kdy povstal nespár mezi shromážděnými autografy, nespár skoro lidský se všemi bláhovostmi a zaujatostí. Neboť mezi spornými stanovisky nebylo dělidla zásadního, jenom nestejná míra tesknosti a nadšení, pokory a ohnivosti, jimiž se mrtví původci rukopisů za živa honosili, vnesla mezi ně jedovaté semeno nespáru, kteréž v zjitřené půdě večera rychle vyklíčilo.

Neboť byli mezi autory rukopisů mnozí, kteří byli na umělce světem graduováni, druhé jimi učinila pouze bohatá a oddaná láska, s jakou svému snu sloužili a k umění lnuli.

A papíry s jejich rukopisy to byly dávné, znehynělé, zakleté hovory jejich duší, jimž se mohlo někdy za zvlášť tichých večerů s účastí naslouchati. Bylo to ale všecko jaksi příliš lidské, než aby to mohlo k nějakým tajemným, zásvětním myšlenkám vésti a nadpřirozeného smyslu dosíci.

Jedno jen bylo zjevno: že nebylo kázně mezi těmito papíry a že všecko dosavadní soustavné třídění sbírký přispělo naopak k tomu, aby se nespáry rozdmychaly.

Mohl se snad klidně v sousedství snést rukopis komponisty, prozrazující hojnou míru živého zvuko-

vého úsilí se suchou scripturou generála, zakřikující svou přikrostí výčitky zlité krve? Nebo podpis vladaře, připojovaný jako osudové stvrzení k verdiktům smrti, s rukopisem proslaveného tanečníka, kterýž se objevuje v několika zčechraných větách jako přechodný uchvatitel života? Mohl se vlastnoručně podepsaný portrét herce, jehož tvář je pohotova obraziti všecky úsměvy i bolestné grimassy, porovnat s papírovou památkou státníka, jehož písmo svědčí o systematickosti a neúchylnosti sociálních zákonů světa?

Mnoho nesrovnalostí povstalo jednoho zvlášť tichého večera, který podmiňuje provtělování jevů a duchů.

* * *

Zašustil dlouze starý notový papír, jako by to bylo skutečné lidské „ach“, pronešené z jistého vznícení a roztouzenosti. Ach, ruka Cherubiniho, která mé příčné folio notami popisovala, dávno už zetlela v hrobě, ale dvacet mých taktů, vytržených z utichlého obsahu minulosti, vznáší se vysoko, jako by jim bylo souzeno bít a dotírat slavnostně pouze na klenby chrámů. Jejich notová znamení zbledla a zrezivěla, ale není v nich uloženo o nic méně, než gloria oblastí, kam až se prostírá láska boží.

Některá z těchto not znamená ránu tympánu, jež

roztančila chromatický prach, okny kostela ozářený. Jiné jsou vzlykem houslí, vtisknutých pod bradu anděla, nemajícího ve výrazu ničeho kromě své ledové nevinnosti. Ještě jiné jsou znamením pro nastupující rohy a pozouny, které ovšem v mých dvaceti taktech nemohou dospěti vrcholné účinnosti. Potom jsou znamením zámlky, neboli hlubokého nabrání dechu, znamení crescenda, čili přibývající síly a vznosu a bylo by tu, jak vím, ještě více výrazných znamení, kdyby moje příčné folio mohlo pojmouti více než dvacet taktů. Ach, ruka Cherubiniho, která je psala, dávno už zetlela v hrobě, ale dvacet mých taktů, vytržených z utichlého obsahu minulosti, vznáší se vysoko, jako by jim bylo souzeno bítí a dotírati slavnostně pouze na klenby chrámů.

Zda-li je mezi vámi všemi papíru tolikeré mystické obsažnosti a vnitřní ceny?

„Není dobře oddávati se nemístné sentimentálnosti a pocitům vyplývajícím z vyvýšenosti ducha“, zasyčel krátce a ostře starý úřední papír, opatřený podpisem generála Blüchera, přezdívaného „maršál Vorwärts“ pro svoji slepou, býčí neústupnost.

„Hle moje drsné klikyháky, načrtané rukou vojáka, vládnoucího lépe uzdou a šavlí, nemají sice tolik citové výmluvnosti, ale v jejich jistotě spočívá bezpečnost celého pokolení.

Tyto řádky jsou divoké, budí dojem soustředěného útoku jízdy, v jejíž čelo postaven mladý kornet, na smrt odhodlaný. Každé slovo jako získaný polní příkop u Jeny nebo u Waterloo. Takovým písmem píše se vyznání lásky zemi, v níž jsme se z příkazu osudu narodili.“

Tak zašustěl starý úřední papír, uloživ se svémocně na místo význačnější, nežli mu bylo ve sbírce vykázano.

Po tomto projevu, v kterém bylo trochu zpupnosti a vojáckého sebevědomí, rozšvelily se listy vetchého alba, které promluvilo za celý stav mimiků i herců, nepřeceňujíc individuality jednotlivcovy.

„Jako interpreti cizích myšlenek, vězíci stále od hlavy k patě v cizím šatu, objevují se zřídka kdy před očima publika ve své nejvlastnější podstatě a přirozenosti. Jenom jejich písmo jest jednou z intimít, takovou částečnou psychickou nahostí, kteréž neutají šminka, neskryje plášť a krajkoví, ale která mluví po létech z popsaného papíru mluvou roztrpčenou a nespokojenou.

Tady se přiznávají k vlastním rozporům a bolestem, jimž se nemohli za živa věnovati, neboť je tížila stále s tváří nesrůstná maska a srdce bylo jaksi neočekávaně hluboko pod všemi hadry a plechy garderoby, které kdy byli vystřídali. Ale jejich písmo jest

největší z jejich intimít, skutečnou duchovou nahostí. A tak je možno na mých stránkách viděti Coqueliny i Possarty lidsky se smějící a zářící, osobně pravdivé a zaujaté, v pohledu čestně vyjádřené.

Dává-li se přednost osudům tříd a stavů před osudy jednotlivce, nemůže býti také moje místo nadále mezi jednotlivými pochybnými listy!“

Taková byla řeč alba, jež, zašustíc ještě všemi stránkami, sklaplo samo o sobě, jako se končí pointou řeč, v účinku dobře promyšlená.

Potom docházely ještě k slovu autografy slavných cestovatelů v chvatu psané, jako by to byly branné projevy osobností, věčně se nebezpečí uhýbajících, potom podpisy stavitelů, sestavujících svoje poctivé a jednoduché jméno přímo s úmyslem utvoření gotických krajek a pak jakási zeschlá a vyssátá písma lidí, kteří se věnovali exaktním vědám a z jejichž písma bylo zřejmo, že lidské štěstí v tomto oboru vědění mnoho neprospívá! Všecky si osobující jakési přednostní právo, zcela podle životních zkoušek a zásluh svých pisatelů, šustily v tomto podivném papírovém sněmu, protože byl večer obzvláště tichý, který podmiňuje provtělování jevů a duchů.

Ale zabělal se tu taky letmý autograf básníka, samotný, pro svůj význam jaksi nikam nezařazený, imponující posléze jenom svou pošetilostí:

„Včera jsem miloval;
dnes trpím;
zítra zemřu.

Rád myslím dnes a budu myslit i zítra na den včerejší.“

To byla také poslední slova, která se dala přečísti, neboť se setmělo valem a všecky autografy ocitly se ve tmě, jako by byly položeny do hrobu.

MÍSTY byl to starý nešlechtný les smrkový, ve kterémž bylo tmavo a šumno jako v klášteře; místy se prosvětlovalo pavučinovou šedí a zeleností dubových skupin, kde voněly hořce a svíravě spadávající žaludy, někde byly samotné břízy, tonoucí v zdání ustavičné panenskosti, předstupující v něžných konfirmačních šatech a dusíce se jakýmsi drobounkým a utajeným smíchem, jímž se jejich křehké listí rozšestilo.

A jinde sosny, větší všeho okolního stromoví, šlehaly těžce svými chvostnatými větvemi, jakoby někdo z hloubi svých prsou oddechoval.

Také i přízemí lesa bylo povahy všude odlišné: tady, kde se studený pramen klikatě prodíral mezi kameny lesa smrkového, bujela tmavá, bezkvětá tráva s tajnými bylinami tiše jako s prstem na ústech stojícími, v podnoží bříz červenal se však suchý koberec vřesu, v němž bzučel hmyz jakousi ospalou fantasií, komponovanou na nejtenčí duchové strunce. A vůně tu byla jako po horkém medu, kterýž, donucen žárem, zrazuje konečně nejskrytější tajemství svého organického složení.

Nebylo jinak slyšeti ničeho, kromě zaprašnění spadalých suchých větviček, jako by se to vyrovnávala

stopa neviditelných šlépějí. Průhledy bylo viděti modré nebe, ale v takové hlubině, jako by to bylo dno bledé, safirové propasti, kteráž musí smysly závratí naplniti. A jenom pramen v některém okamžiku slabě se ozval, jako by zazvonil krátce o hranu křišťálové sklínky. Nebylo jinak slyšeti ničeho kromě letu velkého sršně, ševelícího jako šíp, zbloudilý na cestě k lidskému srdci, kteréž bilo volně a slavnostně, ovíjeno mírem a zšeřeno kontemplací.

Minulý život zdál se býti zbaven tíhy a život budoucí ještě klamy a bídami nezatížený.

Bylo pozdní léto, kdy se zpěvy ptáků souhlasně s jejich touhami utišují. V ptačím srdci, kteréž kdysi překypovalo vášnivostí, je lhostejno a prázdno, neboť se splnila všecka milostná přání žhavého snění trouvérova.

Proto je také i v lese ticho, jenom ve snětích sosen to věje, jakoby někdo z hloubi svých prsou oddechoval.

Sedíš ponořen do svého nitra a zdá se ti, jakoby pavoučí vlákno, lesknoucí se duhově a proměnlivě, spojovalo tvoji duši s tichem lesním v jeden rezonující celek, nejtěplejším zvukovým vlněním dotýkaný. Náhle dolehne k tvému sluchu krátké vábivé zapění, vycházející z hrudi křivky, jejíž hlásek je tak čistě přítlučený, jako by přicházel z ohromné dálky. Ukon-

čený je sladkými sykvami, jako by zlatý penízek, vržený na desku z mramoru, ustával zníti. Půvabný a skromný je tento zpěv ve svém významu, jako je celý zjev červené křivky, jež jest prý — díky způsobu svého života — za živa balsamována pryskyřicí.

Ale netrvá dlouho líbezná a prostá tato introdukce. Ozve se hned po té polohlasitá, jako by jen lehce ke rtům přiložená flétna drozda. Je to nástroj nejměkčí vibrace a pěvec, jak se zdá, hoví svému nástroji s laskavou znalostí virtuosa. Však jako by jenom na malý okamžik užito bylo flétny k tomuto nepatrnému preludiu.

Je to snad šálení smyslů, nebo skutečný zpěv, probouzející mroucí tišinu lesa? Klame tě sluch, nebo předstupuje tu opravdu neviditelný soubor pěvců. Je pravdou nebo snem náhle se ohlašující vroucí přednes čížka, v jehož hrdle jako by nepolknuté plevelové semeno ozvěnou se zachvívalo? Neboť dlouhá doba uplynula už od posledního vřelého zapění, jímž zpečetil svůj svazek lásky, vznášeje se nad maličkou studánkou, ukrytou mezi jahodovými a brčálovými listy.

A není to přílišné mámení tvojí rozespálé hlavy, slyšíš-li nenadále i mandelíka, který dovede i nehlouběji cítěnou svoji píseň z vrozené sobě netrpělivosti zhudlařiti?

A je to skutečný datel, jenž tu volá hlasem dutým

a úryvkovitým, postrádajícím veškerého hudebního koloritu?

A je to hrdlo pěnkavčí, jež se tu rozezpívalo s takovým vášnivým úsilím, jako by se jednalo o čestné vítězství na Vartburce?

Odkud vzal se tu smělý a sytý hlas tuhýka? Odkud pokřik straky, připomínající výlevy babské svárlivosti? Není to všecko dílo nedospalosti a snu lehce se rodícího? Vždyť doba už hluboko k podzimu pokročila a hrdla ptačí ukojena touhou a láskou, dávno se ztišila! Není slyšeti ani švihnutí křídélka v přeletu se stromu na strom, ani klovnutí zobáčku, které by přítomnost zpěváka prozradilo.

A přece z neviditelného pěveckého kola předstupuje tu druh po druhu, přinášeje letmou ukázkou svého umění, vyživeného ze stesku a touhy. A jako v rozpačitosti a studu umlká v krátkosti druh za druhem, skončiv svůj přednes hlasem hrubým a parodujícím.

Ale marně pátráš kolem sebe, utichlý les v hluboké jeseni nedává ti žádoucího vysvětlení.

Jenom v šeru, ve vysokém větroví smrku sedí tiše sojka, kloníc hlavu tu k zemi, kde se drobný pramen klikatě mezi kameny prodírá, tu ji do výše pozvedujíc, kde se v průhledu modrá nebe, jako by to bylo dno ledé, safirové propasti, závrať vzbuzující. Drží se zpřímá, trochu snad okázale, jako voják vědomý sobě

významu a vzhledu přijaté uniformy. Jako by to byla už samojediná ctitelka zašlého léta, po lidsku téměř zateskníc, v krátkých přestávkách zpívá. Jedna jen ze sta zrodí se s nepochopitelným tímto nadáním napodobitelským, tlumočíc tolik stesku, kolik ho může desateré ptačí srdce pocítiti.

Jedna ze sta snaží se, nevědouc proč, přisvojit si na okamžik čistě přitlumený hlásek křivky, jako by z veliké dálky přicházející; pokouší se lehce jen jaksi přisaditi molovou flétnu drozda, napodobiti věrně základní tón čížka, v jehož hrdle jako by se nepolknuté plevelové semeno zachvívalo; vystihnouti duté a úryvkovité zapění datla, neznajícího živé pěvecké koloratury, i výkřiky straky, které se podobají vzplanulému babskému sváru. Jedna ze sta narodí se s tímto nadáním imitátorky, libujíc si zdánlivě ve formě cizího stesku. Načne, ale nedokončí cizí písně, přerývajíc jaksi tento stesk ozevem hrubého života, krutou a pronikavou notou vlastní hrudi, aby své lepší vzory přehlušila. Zavadivši ostýchavě o struny cizích nástrojů, polaskavši se jaksi s předmětem cizí touhy, zavřeští na konec ostře a nehezky, jak tomu jest v její vlastní přirozenosti, neboť není v ní vskutku zájmu o cizí touhu a složení cizí písně utkvívá v její mysli neživě a pouze automaticky.

Zvedne se a vznese, vyrážejíc protivné skřeky, jako

by to bylo na doklad toho, jak ona život střízlivě a bez vášni pochopila.

Odletí a les ponoří se potom do své naprosté podzimní tichosti, která je se srdcem tvým spojena pavoučími vlákny v jeden jediný rezonující celek.

BYLO vedro, korunující vladařské dílo srpna způsobem těžkým, až otupujícím. Ani se list v zahrádce nepohnul a ze všech rostlin uvolňovalo slunce svým žářem vězněná aromata. Melisa, mateří koření, máta, jako by se tichý sen přibližoval k hlavě trpícího člověka. Ani to vůně nebyla, ale tajný prostředek ukončení a smíru, sladké lože mdloby, v němž jste se dobrovolně na znak položili.

Máta, vzbouzející přímo jakési slabé a zdánlivé bolesti čela, jako by nebyla prolnta jedinou výraznou esencí, ale jako by byla sloučena z deseti vějících směsí, z deseti sil života a smrti, zápasících o vládu nad vědomím.

A kdyby se byla balsamina svým dechem dotknula zjitřených ran, jistě by byly obolely, tak jako mohla šalvěj způsobiti, aby se na jinou, plachou tělesnou bolest zapomnělo. A potom bylo ještě cítit bdělost podlamující vůni hvozdíku a božího dřevce.

Slunce pak přímo z jakýchsi alchymistických emocí rozptylovalo jejich spavou duši, kolébalo ji na svých horkých vlnách a vnášelo otevřenými selskými okny. Tady splynula s vůní sušených hub a kvasu, utvrzující představu životního nasycení a malátnosti. Také i s pařlivým výdechem podehnívajícího slanného

stohu, borových pařezů, které vedro na kost vysoušelo, vnitřku chléva a kolomazu.

Zlaté stíny větviček, sotva se viditelně pohybujících, zračily se na bílém, vápenném zdivu.

A jediná moucha, bzučíc tence a zoufanlivě, poletovala z kouta do kouta jako ve shonu za ztraceným cílem života. Bylo to jako hlásek tenké struny, bez přestávky vibrující a usilující o to, dovršit míru tiché zoufalosti.

Staré dřevěné hodiny, které měly závaží v podobě jedlové šišky, naznačovaly věčný pochod v bludišti, které se nikdy neotvírá. Mnohé pluky vteřin, postupující únavně, bez jakékoliv význačnosti jednotek, braly se tu jako po nekonečné silnici času, která je ihned prachem zapomenutí zastírala. Byla to strašná uniformita okamžiků a toto neustávající tik-tak chovalo v sobě nevysvětlitelnou délku utrpení i krátkodechost života. Touha nepropůjčila echo tomuto hlasu vteřin, hluchá smrt zvuku byla v zápětí každému udeření. A po každé hodině vnitřní suché zachrčení stroje, jako ledové zasmání paranoika. Tyto hodiny neměly ve své podstatě ničeho pokojného a strážného, lil se z nich nějaký neklid a víření budoucích časů, ve kterých nás nic dobrého neočekává.

Z nevelké březové klece, jež byla umístěna v meziokni, civěl kanárek, jakési úplně němé a zchřadlé

ptačisko, slabě ševelící zobáčkem nad zrnkem semence. Takový růvek touhy, jež v prsou zakrněla, takový bledý pablesk života, započatého v žaláři mikrokosmu. Ani nepozvednul křídélka, jako by představa prostoru v jeho mysli nikdy nevyvstala a díval se bez úžasu do denního světla, jež ozlatilo písek a travinu klece.

Na přístěnku pece se choulila kočka, která byla jako z vaty a sazí a její tiché předení označovalo dovršenou míru sobeckého uzavření a samolibosti.

A bílá okenní záclona šelestila, podávajíc se oporu horkého vzduchu a vyznačila se v koncertu samoty a ticha nejtěplejšími toninami.

V rohu světnice, na lůžku parném a neuspořádaném ležel nemocný, nečině nejmenšího posunu, který by značil příslušnost k životu, aniž možnost jakékoliv organické sounáležitosti. Neboť ruce jako z olova, zastřeny žlutozelenými stíny ležely na bílé pokrývce tak jako srovnány v rakvi. Však jako by byly mrtvy už po mnohá století a uchovány ve svém zevním vzhledu tajnými, udržovacími, balsamickými prostředky.

Propadlá prsa ani se nepozvedla, neboť v nich nebylo mnoho dechu, vějíčího rytmicky v křehký nástroj života. A křídové čelo, jaksi neobyčejně zšířené, zabírající plošně polovic hlavy, bylo jako nehybný

stan myšlenek, jež bylo nutno na vždycky pochovati. Ledový pot je rosil a zdálo se, kdyby bylo na ně zatukáno, že by se ozvala hlučící prázdnota zděného hrobu.

Jenom černé, horečné oči koulely se ve svých jamkách se strany na stranu, v posledním zoufalém odboji plápolajíce. Stíhaly s upjatostí let mouchy z kouta do kouta, provázely kyvadlo hodin, jejichž závaží bylo v podobě jedlové šišky, spočívaly chvíličku na zácloně, která se oporu horkého vzduchu podávala a na zlatém stínu větvíček, sotva se pohybujiících na vápenném zdívu.

Jako by upnutí k těmto jevům bylo záchranou zmirajícího života, němým dovoláváním se práva na bytí u činitelů marných a nepovoláných.

Svezly se pak s těchto předmětů, které naděje neposkytovaly k jiným, jež tu byly pro posilu těla i duše připraveny: byla to zpola vyprázdněná lahvice léku, barvy bledě zelenavé jako ledový lom. Nevzbuzovala více důvěry tajností svého vnitřního složení, neboť se rozklad života žádnou mixturou světa nedal zaméziti. A kdyby se byly veškeré její součástky předstihovaly ve své ukryté moci, kdyby byla hrála svými nejjedovatějšími odstíny, nebo nejsladšími barvami, narozenými z osvětlené druzy, nemohla černé oči, ještě se chtivě pasoucí na vidině života, upoutati.

Byl to dále těžký, mosazný krucifix, jehož spod byl široký jako podstavec kalichu. Tento symbol neza-
hřival. Sváděl na věčné cesty, vedoucí mimo život. Bojoval s lačnými očima nemocného pohledem po-
pory a odříkavosti.

A duše, sídlící nyní už jen v těchto očích, nenalezla
na něm opory, již by se byla, bojujíc, uchýtila. Bylo
to nejmutnější místo jejich krátkého spočinutí. Od-
trhly se tudíž jako blesk od tohoto mosazného obrazu,
který skláněl hlavu v podivných slastech muky a po-
nížení.

Nerózhodnut zůstal tento boj, odbývající se ne-
hlučně, jaksí mezi branami dvou světů, neboť byly
přepadeny střídavou chabostí i zevnějšek mosazného
symbolu i smysly člověka umírajícího.

I vydaly se horečné oči poznovu na pouť jizbou,
stíhajíce bludnou mouchu z kouta do kouta, sledující
kyvadlo hodin na jeho úmorném pochodu a spočí-
vající krátce i na zácloně, jež se poddávala horkému
oporu vzduchu. Ale žádný z těchto předmětů nebyl
takovým zplnomocněncem života, aby se mohl přiti
o kořist smrti. A tak jen moucha bzučela útle a zou-
fanlivě a v hodinách suše chrčelo, jako by to byl stu-
dený smích blázna paranoika.

A tu se zdálo, že tyto oči hořely stále hrozněji
z ústrachu smrti, prohlízejíce jasně i skrze vápenné

zdivo do dálek, kde se obzory pomměnkových barev
otvíraly. Kde byli na vzdálených polích lidé zcela
maličtí, jako od boha opuštění a jejich hlas, poháně-
jící koně, byl tak slabý, jako by vycházel z jiné oblasti
světa. A kde bylo umrtvující ticho a vedro, jež se
zřejmě tetelilo.

A kde byly cesty pusté, na nichž se neuslyšelo kroku
živáčkova. Neboť dva lidé, kteří se tudy k chalupě
ubírali, nezdáli se míti slyšitelného lidského kroku,
navzdor svému zřejmému fysickému úsilí a chvatné
starostlivosti.

Byl to vetčný kostelník, malým zvonečkem klim-
bající a kněz v bílé rochetce, nesoucí svůj vlastní
smírný úsměv, svátost úzkostně zastřenou a prchavá
křížma . . .

Oči nemocného se však chorým ohněm ztrávily,
v pohybech ustaly a ztuhly, přestavše se dovolávati
jakékoliv pomoci a ochránění . . .

OBSAH

Kartusián	5
Rubensova zahrada lásky	13
Pláč Nioby	19
Kreslír	26
Zrození Venuše	32
Rozhovor 1465	41
Autografy	46
Imitátorka	52
Den smrti	58

EDICE
SEVER A VÝCHOD

(řídí dr. Josef Knap)

svazek

III.

Jan Opolský

MALÉ PROSY.

Obálku nakreslil

Karel Kinský.

Písmem Baskerville-Antiqua
vytiskli a v červenci 1926 vydali
Müller a spol. v Turnově
v 600 výtiscích,
z nichž 10 neprodejných
vytištěno na ručním papíře Tosa,
číslováno a podepsáno
autorem.